

35/2012

Ehdotus eräiden törkeiden rikosten valmistelun kriminalisoinnista

Lausuntotiivistelmä

*oikeusministeriö
justitieministeriet*

Ehdotus eräiden törkeiden rikosten valmistelun kriminalisoinnista

Lausuntotiivistelmä

18.06.2012

Julkaisun nimi Ehdotus eräiden törkeiden rikosten valmistelun kriminalisoinnista
Lausuntotiivistelmä

Tekijä Johanna Hossa

Oikeusministeriön julkaisu 35/2012
Mietintöjä ja lausuntoja

OSKARI numero OM 4/41/2011 **HARE numero** OM027:00/2011

ISSN-L 1798-7105
ISSN (PDF) 1798-7105
ISBN (PDF) 978-952-259-223-1

URN URN:ISBN:978-952-259-223-1
Pysyvä osoite <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-223-1>

**Asia- ja avain-
sanat** rikoslaki, rikoksen valmistelu

Tiivistelmä Oikeusministeriö asetti 3.10.2011 työryhmän, jonka tehtävänä oli laatia hallituksen esityksen luonnos vakavimpien rikosten valmistelun kriminalisoinnista.

Toimeksiannon mukaan vakavilla rikoksilla tarkoitettiin henkirikoksia ja törkeää ryöstöä. Työryhmän tuli lisäksi arvioida, onko valmistelun rangaistavuus perusteltua liittää myös törkeään pahoinpitelyyn. Työryhmän työn aikana nousi esille tarve säätää rangaistavaksi myös panttivangin ottamisen valmistelu. Säännösehdotukset tuli sijoittaa rikoslain erityiseen osaan. Työssä tuli mahdollisimman pitkälle noudattaa rikoslain kokonaisuudistuksen yleisiä periaatteita.

Työryhmä päätyi ehdottamaan, että rikoslakiin lisättäisiin säännökset eräiden törkeimpien rikosten valmistelun rangaistavuudesta. Rangaistavaksi säädettäisiin henkirikosten, törkeän pahoinpitelyn, panttivangin ottamisen ja törkeän ryöstön valmistelu mukaan lukien niiden tekemisestä sopiminen. Tunnuksimerkistökäytöstä säädettäisiin mahdollisimman tarkkarajaisesti laillisuusperiaatteen edellyttämällä tavalla. Lakia oikeudenkäynnistä rikosasioissa muutettaisiin siten, että valmistelu-rikosten uhrien oikeudet turvattaisiin. Lisäksi pakkokeinolainsäädäntöä muutettaisiin siten, että poliisilla olisi asianmukaiset keinot mainittujen valmistelurikosten tutkinnassa.

Oikeusministeriö pyysi ehdotuksista lausunnon 30 viranomaiselta, organisaatiolta ja asiantuntijalta. Lausuntoja saapui 22. Tässä lausuntotiivistelmässä käsitellään kootusti mietinnöstä annettuja lausuntoja. Johdannon jälkeen lausuntopalautetta käsitellään ensin yleisluonteisemmin ja sitten yksityiskohtaisemmin.

Kaikki lausunnonantajat pitävät työryhmän muutosehdotuksia kannatettavina. Eräät tahot esittävät kuitenkin pidemmälle meneviä uudistuksia ja laajempia pakkokeinovaltuuksia, toiset puolestaan kriminalisointien rajaamista verrattuna ehdotettuun. Lausunnonantajista 12 kannattaa ehdotuksia sellaisinaan. Lausunnonantajista 16 yhtyy työryhmän ehdotukseen törkeän henkeen ja terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelun kriminalisoinnista, 21 ehdotukseen panttivangin ottamisen valmistelun kriminalisoinnista ja 20 ehdotukseen törkeän ryöstön valmistelun kriminalisoinnista. Enemmistö myös yhtyy työryhmän ehdotuksiin lain oikeudenkäynnistä rikosasioissa ja pakkokeinolain muuttamisesta; lausunnonantajista 21 on työryhmän kanssa samaa mieltä ROL 2 luvun 1 a §:n muuttamisesta ja 20 pakkokeinolain muuttamisesta.

18.06.2012

Publikationens titel	Förslag till kriminalisering av förberedelse till vissa grova brott Remissammandrag		
Författare	Johanna Hossa		
Justitieministeriets publikation	35/2012 Betänkanden och utlåtanden		
OSKARI nummer	OM 4/41/2011	HARE nummer	OM027:00/2011
ISSN-L	1798-7105		
ISSN (PDF)	1798-7105		
ISBN (PDF)	978-952-259-223-1		
URN	URN:ISBN:978-952-259-223-1		
Permanent adress	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-223-1		
Sak- och nyckelord	strafflagen, förberedelse till brott		
Referat	<p>Justitieministeriet tillsatte 3.10.2011 en arbetsgrupp för att utarbeta ett utkast till en regeringsproposition om kriminalisering av förberedelse till de allvarligaste brotten.</p> <p>Med allvarliga brott avsågs enligt uppdraget brott mot liv och grovt rån. Arbetsgruppen skulle dessutom bedöma om det är motiverat att även förberedelse till grov misshandel ska vara straffbar. Under arbetsgruppens arbete visade det sig att det också finns behov av att kriminalisera förberedelse till tagande av gisslan. Förslagen till bestämmelser skulle fogas till strafflagens särskilda del. I arbetet skulle man följa de allmänna principerna för totalreformen av strafflagen i så stor utsträckning som möjligt.</p> <p>Arbetet resulterade i att arbetsgruppen föreslog att det till strafflagen fogas bestämmelser om straffbarhet för förberedelse till vissa av de grövsta brotten. Enligt förslaget kriminaliseras förberedelse till brotten mot liv, grov misshandel, tagande av gisslan och grovt rån, inbegripet avtal om begående av dessa brott. Regleringen av de enskilda rekvisiten ska vara så noggrant avgränsad som möjligt, så som legalitetsprincipen förutsätter. Det föreslås att lagen om rättegång i brottmål ändras så att man tryggar rättigheterna för dem som fallit offer för ett förberedelsebrott. Dessutom ändras tvångsmedelslagstiftningen så att polisen har de medel den behöver för att undersöka förberedelsebrotten i fråga.</p> <p>Justitieministeriet sände förslagen på remiss till 30 myndigheter, organisationer och sakkunniga. Det kom in 22 yttranden. I detta remissammandrag görs en översikt av de yttranden om betänkandet som kom in. Efter inledningen behandlas remissyttrandena först mer allmänt och sedan mer i detalj.</p>		

Alla remissinstanserna ställer sig bakom arbetsgruppens ändringsförslag. Vissa av dem föreslår dock mer långtgående reformer och större tvångsmedelsbefogenheter, medan andra anser att kriminaliseringarna ska vara mer begränsade än vad arbetsgruppen föreslog. Av remissinstanserna understöder 12 förslagen som sådana. Av remissinstanserna understöder 16 arbetsgruppens förslag om kriminalisering av förberedelse till grovt brott mot liv och hälsa, 21 förslaget om kriminalisering av förberedelse till tagande av gisslan och 20 förslaget om kriminalisering av förberedelse till grovt rån. En majoritet av remissinstanserna understöder också arbetsgruppens förslag om ändring av lagen om rättegång i brottmål och tvångsmedelslagen; 21 av dem tillstyrker förslaget om ändring av 2 kap. 1 a § i BRL och 20 ändringen av tvångsmedelslagen.

SISÄLLYS

1	Yleistä	10
1.1	Työryhmän ehdotukset	10
1.2	Lausuntopyyntö	11
2	Palautteen yleisluonnehdinta	12
3	Yksityiskohtainen palaute	22
3.1	Törkeän henkeen ja terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelu (RL 21:6a)	22
3.2	Panttivangin ottamisen valmistelu (RL 25:4a)	27
3.3	Törkeän ryöstön valmistelu (RL 31:2a)	28
3.4	Lainkonkurrensi	31
3.5	Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun 1 a §:n muuttamisesta	32
3.6	Laki pakkokeinolain muuttamisesta	33

1 Yleistä

1.1 Työryhmän ehdotukset

Oikeusministeriö asetti 3.10.2011 työryhmän, jonka tehtävänä oli pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelman mukaisesti laatia hallituksen esityksen luonnos vakavimpien rikosten valmistelun kriminalisoinnista.

Toimeksiannon mukaan vakavilla rikoksilla tarkoitettiin henkirikoksia ja törkeää ryöstöä. Työryhmän tuli lisäksi arvioida, onko valmistelun rangaistavuus perusteltua liittämään myös törkeään pahoinpitelyyn. Työryhmän työn aikana nousi esille tarve säätää rangaistavaksi myös panttivangin ottamisen valmistelu. Säännösehdotukset tuli sijoittaa rikoslain erityiseen osaan. Työssä tuli mahdollisimman pitkälle noudattaa rikoslain kokonaisuudistuksen yleisiä periaatteita.

Työryhmän puheenjohtajana toimi lainsäädäntöneuvos Matti Marttunen oikeusministeriöstä. Työryhmän jäseninä olivat lainsäädäntöneuvos Jussi Matikkala (oikeusministeriö), ylitarkastaja Marko Meriniemi (Sisäasiainministeriö), hovioikeudenneuvos Pertti Lattunen (Helsingin hovioikeus), kihlakunnansyyttäjä, apulaispäällikkö Kai Selander (Länsi-Suomen syyttäjänvirasto) ja asianajaja Tiina Haapa-aho (Suomen Asianajajaliitto).

Työryhmän toimikausi oli 3.10.2011–30.3.2012. Työryhmä kokoontui 6 kertaa. Työryhmä kuului työnsä aikana professori Dan Frändeä (Helsingin yliopisto), professori Jussi Tapania (Turun yliopisto), professori Matti Tolvasta (Itä-Suomen yliopisto) ja dosentti Mikko Vuorenpäätä (Turun yliopisto).

Työryhmä päätyi ehdottamaan, että rikoslakiin lisättäisiin säännökset eräiden törkeimpien rikosten valmistelun rangaistavuudesta. Rangaistavaksi säädettäisiin henkirikosten, törkeän pahoinpitelyn, panttivangin ottamisen ja törkeän ryöstön valmistelu mukaan lukien niiden tekemisestä sopiminen. Tunnusmerkistötekijöistä säädettäisiin mahdollisimman tarkkarajaisesti laillisuusperiaatteen edellyttämällä tavalla. Lakia oikeudenkäynnistä rikosasioissa muutettaisiin siten, että valmistelurikosten uhrien oikeudet turvattaisiin. Lisäksi pakkokeinolainsäädäntöä muutettaisiin siten, että poliisilla olisi asianmukaiset keinot mainittujen valmistelurikosten tutkinnassa.

1.2 Lausuntopyyntö

Oikeusministeriö pyysi 30. päivänä maaliskuuta 2012 päivätyllä lausuntopyynnöllä 30 viranomaiselta, organisaatiolta ja asiantuntijalta kirjallisen lausunnon työryhmän mietinnöstä. Lausuntoaika päättyi 15. päivänä toukokuuta 2012. Lausuntoja saapui 22. Pyydetyn lausunnon antoivat:

- Sisäasiainministeriö (poliisiosasto), lausunto 31.5. ja korjattu lausunto 5.6.
- Valtakunnansyyttäjänvirasto
- Helsingin syyttäjänvirasto
- Kouvolan hovioikeus
- Rovaniemen hovioikeus
- Vaasan hovioikeus
- Espoon kärjäoikeus
- Helsingin kärjäoikeus
- Lapin kärjäoikeus
- Poliisihallitus
- Keskusrikospoliisi
- Helsingin poliisilaitos
- Pirkanmaan poliisilaitos
- Suomen Asianajajaliitto
- Suomen Lakimiesliitto ry
- Julkiset oikeusavustajat ry
- Suomen Syyttäjähdistys ry
- Suomen Tuomariliitto ry
- Professori Pekka Viljanen
- Elinkeinoelämän keskusliitto (EK)
- Finanssialan Keskusliitto (FK)
- Suomen Pankki

Lausuntoa eivät määräaikaan mennessä antaneet:

- Kanta-Hämeen syyttäjänvirasto
- Oulun syyttäjänvirasto
- Korkein oikeus
- Satakunnan kärjäoikeus
- Oikeuspoliittinen yhdistys Demla ry
- Professori Raimo Lahti
- Professori Kimmo Nuotio
- Professori Terttu Utriainen

2 Palautteen yleisluonnehdinta

Sisäasiainministeriö (poliisiosasto), Valtakunnansyyttäjänvirasto, Helsingin syyttäjänvirasto, Rovaniemen hovioikeus, Vaasan hovioikeus, Suomen Lakimiesliitto, Julkiset oikeusavustajat ry, Suomen Syyttäjäyhdistys, Suomen Tuomariliitto, Elinkeinoelämän Keskusliitto, Finanssialan Keskusliitto ja Suomen Pankki suhtautuvat työryhmän muutosehdotuksiin myönteisesti ja kannattavat niitä sellaisinaan.

Valtakunnansyyttäjänvirasto toteaa, että vakavat rikokset aiheuttavat tyypillisesti huomattavaa vahinkoa ja haittaa tärkeille oikeushyville. Kohdistuessaan yksityisiin oikeushyviin tällaiset rikokset aiheuttavat usein myös huomattavaa kärsimystä rikosten uhreille. Vakavien rikosten torjuntaan liittyy siksi erittäin tärkeä yleinen intressi.

Valtakunnansyyttäjänvirasto toteaa, että perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan velvollisuutena on turvata perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Tämä turvaamisvelvoite koskee myös näiden oikeuksien toteutumista yksityisten keskinäisissä suhteissa. Eduskunnan perustuslakivaliokunta on todennut, että perusoikeuksista voidaan johtaa rikoslain säätäjään kohdistuva velvoite säätää ja ylläpitää kriminalisointeja, jotka ovat välttämättömiä perusoikeuksien turvaamiseksi ulkopuolisilta loukkauksilta (PeVL 23/1997 vp). Se, liittyykö tällainen välttämättömyys myös valmistelutekojen kriminalisointiin, on mielipiteitä jakava kysymys. Kriminaalipolitiikassa katsotaan usein, että rikosoikeuden käytön tulisi olla viimesijainen keino. Selvää onkin, ettei lievien rikosten osalta valmistelutekojen kriminalisoinnille ole tarvetta. Nyt esillä olevassa ehdotuksessa esitetään kuitenkin erittäin vakavien rikosten valmistelun säätämistä rangaistavaksi. Valtakunnansyyttäjänviraston käsityksen mukaan yhteiskunnallinen intressi näiden rikosten torjumiseen ja selvittämiseen sekä potentiaalisten uhrien perusoikeuksien turvaamiseen on niin painava, että edellä viitatus rikosoikeuden viimesijaisuutta koskevan periaatteen on väistyttävä.

Valtakunnansyyttäjänvirasto katsoo, että koska rikoslaki sisältää jo eräiden vakavien rikosten valmistelua koskevia kriminalisointeja, johdonmukaisuussyytkin puhuvat sen puolesta, että nyt ehdotettujen vakavimpiin rikoksiin kuuluvien tekojen valmistelu tulisi säätää rangaistavaksi. Valtakunnansyyttäjänvirasto katsoo myös, ettei rikosoikeudellisesta järjestelmästä voi johtaa sellaisia periaatteellisia syitä, jotka estäisivät tämänkaltaisten kriminalisointien käyttöönoton.

Mietinnössä todetaan, että suomalaisen järjestelmän ominaispiirteenä on vaarallisten rikoksetekovälineiden hallussapidon varsin ankara kriminalisoiminen. Tältä osin Valtakunnansyyttäjänvirasto kuitenkin huomauttaa, että hallussapitokriminalisoinnit eivät läheskään aina riitä kompensoimaan varsinaisten valmistelutekojen rankaisemattomuutta. Esimerkiksi ampuma-aseita ja räjähteitä koskevat hallussapitokriminalisoinnit eivät ammattimaisesti suoritetuissa ryöstörikoksissa tai suunnitelluissa henkirikoksissa luo riittävää ennaltaehkäisevää pelotetta potentiaalisia rikoksetekijöitä kohtaan. Tämä johtuu yksinkertaisesti siitä, että rikosten täytäntöönpanotoimessa käytettäviä aseita tai rä-

jähteitä ei tarvita valmisteluvaiheessa, ja niiden käyttöönotto voidaan ajoittaa niin myöhäiseen vaiheeseen, että raja rikoksen yrityksen puolelle on jo muutenkin ylitetty.

Tiettyjen rikosten erityinen vakavuus ja vahingollisuus puoltavat niiden valmistelun kriminalisointia Valtakunnansyyttäjänviraston mukaan. Yhteiskunnalla on kuitenkin korostunut tarve torjua myös erityisen suunnitelmallisia rikoksia. Tämä johtuu siitä, että tällaisen rikoksen tekijä voi valmistelun ollessa rangaistusvastuun ulkopuolella rauhassa valmistella tekoaan niin, että (rangaistavat) täytäntöönpanotoimet voidaan ajoittaa tekijän kannalta mahdollisimman optimaaliseen tilanteeseen – esimerkiksi niin, että kiinnijäämisen riski voidaan minimoida. Ammattimaisesti tehtyjen arvokuljetusryöstöjen ohella panttivangin ottaminen ja palkkamurhat ovat tyyppiesimerkkejä vakavista rikoksista, joihin tyyppillisesti liittyy huomattavaa valmistelua. Esimerkiksi joissakin ammattimaisesti suoritetuissa ryöstörikoksissa rangaistavan yrityksen ala on sitä paitsi käytännössä niin suppea, ettei se mahdollista rikoksen tekemiseen puuttumista ajoissa. Näissä tilanteissa yritysteon kriminalisointi luo lähinnä vain symbolisen pelotteen potentiaalisia rikoksentekijöitä kohtaan.

Valmistelukriminalisointeja vastaan argumentoidaan toisinaan viittaamalla siihen, että poliisin tehtäviin kuuluu myös rikosten ennalta estäminen. Tämän kannan mukaan poliisin tulisi havaitessaan ei-rangaistavaa rikoksen valmistelua kiinnittää tekijöiden huomiota valmistelun paljastumiseen ja kehottaa heitä keskeyttämään toimintansa. Valtakunnansyyttäjänviraston mielestä vähäisemmän rikollisuuden kohdalla tämä on aivan perusteltu näkemys, mutta nyt puheena olevan vakavan rikollisuuden kohdalla perustelu ei sen sijaan päde. Selvää on myös, että riittävän tiedon saaminen näiden rikosten valmistelusta edellyttää merkittävää panostusta rikostiedusteluun. Nyt esitetyille valmistelukriminalisoinneille on siten olemassa selkeä tarve. Valtakunnansyyttäjänvirasto toteaa työryhmän kyenneen valmistelemaan niin tarkkarajaiset tunnusmerkistöehdotukset, että niiden mukaan valmistelutekijöiden rankaisemiseen ei liity ylivoimaisia oikeusturvaongelmia, vaikka tulkinnalle jääkin sijansa.

Kouvolan hovioikeus pitää ehdotuksessa käsiteltyjen törkeiden rikosten valmistelun kriminalisointia tarpeellisena. Sitä osoittavat erityisesti käytännössä esiintyneet tapauksen, joihin ehdotuksessakin viitataan. Hovioikeus toteaa, että kriminalisointiin liittyy myös ongelmia, jotka on kuitenkin kartoitettu ehdotuksessa riittävällä tavalla.

Hovioikeus on tarkastellut ehdotusta erityisesti lainkäytön kannalta. Hovioikeus toteaa, että käytännössä näyttöongelmat tulevat olemaan vaikeita, mikä ehdotuksessakin on tuotu esiin. Erityisesti tekijän subjektiivisen tarkoituksen selvittäminen tulee olemaan ongelmallista. Samoin ongelmallista tulee olemaan murhan, törkeän pahoinpitelyn ja törkeän ryöstön osalta sen selvittäminen, että valmisteltu rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä.

Hovioikeus on ehdotuksen kanssa samaa mieltä siitä, että valmistelun kriminalisointi on toteutettava erityiskriminalisointeina säätämällä niistä rikoslain erityisessä osassa, jolloin laillisuusperiaatteen asettamat vaatimukset toteutuvat parhaiten. Hovioikeus katsoo, että ehdotetut rangaistusasteikot ovat oikeassa suhteessa täytettyjen tekojen rangaistusasteikkoihin. Ehdotuksessa on myös riittävällä tavalla huomioitu rikokseen osallisuutta koskevat kysymykset.

Rovaniemen hovioikeus esittää, että tulevaisuuden näköalat puhuvat kyseessä olevien kriminalisointien puolesta sekä erityisestävältä että yleispreventiiviseltä kannalta vakavien rikosten ehkäisemisessä ja torjunnassa.

Hovioikeuden mielestä ehdotuksessa valittu linjaus, että rangaistavaksi säädetyn valmistelun tunnusmerkistökiteijöistä säädetään mahdollisimman tarkkarajaisesti rikoslain erityisessä osassa rikoslain yleisen osan asemesta, on laillisuusperiaatteen asettamien vaatimusten kannalta oikea valinta. Hovioikeuden näkemyksen mukaan valmistelurikosten tunnusmerkistökiteijät valmistelutoimineen on ehdotuksen säännöksissä määritelty legaaliteettiperiaatteeeseen kuuluvan täsmällisyysvaatimuksen mukaisesti riittävällä tavalla.

Hovioikeus toteaa, että valmistelun kriminalisointiin liittyy mutkikkaita lainopillisia tulkintaongelmia sekä vaikeita näyttökysymyksiä. Rikosvastuun laajentaminen rikoskokonaisuuksien varhaisimpiin vaiheisiin heijastuu myös osallisuusopillisiin kysymyksiin, jotka saattavat olla hyvinkin vaikeita kriminalisointiperiaatteiden näkökulmasta. Valmistelukriminalisoinneissa teon subjektiivinen puoli eli rikoksentekijän tarkoitus korostuu välttämättä enemmän kuin rikoksen yrityksen kohdalla. Hovioikeus katsoo kuitenkin, että ehdotuksen nyt tarkoitetut soveltamis- ja näyttöongelmat ovat ratkaistavissa rikosoikeudellisessa soveltamiskäytännössä ehdotetuilla säännöksillä ilman oikeusturvaa-

Siltä osin kuin esitykseen liittyy muutoksia valmistelurikosten uhrin oikeuksien turvaamiseksi sekä muutoksia pakkokeinolainsäädäntöön poliisille annettavista asianmukaisista keinoista valmistelurikosten tutkinnassa hovioikeudella ei ole huomautettavaa.

Vaasan hovioikeus toteaa, että rangaistusvastuun ulottaminen myös valmistelutoimiin ei ole ongelmatonta. Laillisuusperiaate ja yleiset oikeusturvanäkökohdat asettavat omat vaatimuksensa. Myös valmistelukriminalisointien suhde rikosoikeuden yleisiin oppeihin tuottaa omat haasteensa oikeuskulttuurissamme, eikä rikosten valmistelun kriminalisointia koskevien säännösten yleisestäävyys liene kovinkaan merkittävä. Lainkäytössä haastaviksi osoittautunevat teon tunnusmerkistökiteijät ja etenkin näyttöön liittyvät kysymykset. Hovioikeus toteaa, että säännösten tulkinta saattaakin jäädä pitkälti oikeuskäytännön varaan.

Espoon käräjäoikeuden mukaan työryhmän mietintö on yleisesti ottaen hyvin valmisteltu ja käräjäoikeus hyväksyy ne perusteet, joiden perusteella uutta sääntelyä on ehdotettu. Käräjäoikeus kuitenkin kiinnittää huomiota seuraaviin seikkoihin.

Valmistelun kriminalisointiin liittyy näyttöongelmia, joita mietinnössä on laajasti käsitelty. Tekijän tarkoituksen selvittäminen ja näyttäminen ennen rikoksen toteutumista on usein vaikeaa. Esimerkiksi vaikka olisi tiedossa, että epäillyn tarkoituksena on hankkia itselleen toisen omaisuutta, ei pelkästään aseiden hallussapidosta voida päätellä, onko tekijän tarkoituksena syyllistyä törkeään ryöstöön vai törkeään varkauteen. Lisäksi valmistelutoimet voivat myös itsessään olla laillisia ja hyväksyttäviä.

Käräjäoikeus esittää kvalifioitujen rikosten osalta ongelmana sen, että valmisteluvaiheen toimista on vaikea havaita, onko kyse perusmuotoisesta vai kvalifioidusta teosta. Arviointia vaikeuttaa se, että valmistelurikoksissa ei kokonaisarviointia pystytä teke-

mään toteutuneen teon perusteella. Käräjäoikeus toteaa, että mietinnöstä ei ilmene, mitä tarkoitetaan sillä, että kokonaisarvostelulla ei ole samaa merkitystä valmistelurikoksessa kuin täytetyssä rikoksessa.

Rangaistusseuraamuksen osalta käräjäoikeus toteaa rangaistusseuraamuksen olevan mahdollisesti liian ankara, kun esityksessä tuodaan nimenomaisesti esiin mahdollisuus rangaistuslajista poiketen määrätä tietyissä tilanteissa sakkorangaistus.

Helsingin käräjäoikeus katsoo, että ehdotuksessa esitetyt uudet kriminalisoinnit ovat pääasiallisesti hyvin perusteltuja. Käräjäoikeuden käsityksen mukaan uusista kriminalisoinneista tulisi kuitenkin eräiden yksityiskohtien osalta luopua.

Lapin käräjäoikeus pitää kriminalisointien kohdetta oikeana. Käräjäoikeus toteaa, että kriminalisointien käytännön soveltamisessa tulee kuitenkin esiintymään näyttöongelmia ja syyksiluettavuuteen liittyviä ongelmia.

Poliisihallitus pitää eräiden törkeiden rikosten valmistelun kriminalisointia hyvänä. Myöhemmässä vaiheessa on poliisihallituksen mukaan mahdollista avata keskustelua kriminaalipoliittisen linjan muuttamisesta suhtautumisessa rikosten valmistelun kriminalisoimiseen yleissäännöksellä, vaikka rikoslain kokonaisuudistuksen yleisen osan arvioinnissa lähes 10 vuotta sitten tultiinkin toiseen lopputulokseen.

Poliisihallitus toteaa, että globalisoituva maailma ja sen myötä yli rajojen nopeasti liikkuva ja jatkuvasti muuntuva rikollisuus edellyttää nopeaa reagointia yhteiskunnan turvallisuuden takaamiseksi. Muuttuvassa toimintaympäristössä poliisi joutuu jatkuvasti tarkastelemaan ja tarpeen vaatiessa muuttamaan toimintatapojaan hyvinkin aktiivisesti ja nopealiikkeisesti. Kansalliseen rikosoikeusjärjestelmään on tullut ja tulee jatkuvasti uusia elementtejä. Rikosoikeusjärjestelmää tulee kyetä kehittämään ennakkoluulottomasti. Uuteen arviointiin on poliisihallituksen mielestä kriminaalipoliittinen tarve rikollisuuden muotojen kansainvälistymisen ja tiettyjen uhka-arvioiden vuoksi.

Valmistelun kriminalisointi voitaisiin poliisihallituksen mukaan ajatella ulotettavan myös törkeimpien seksuaalirikosten valmisteluun. Tämän osalta poliisihallitus viittaa erityisesti internetin kautta tapahtuvaan, alaikäisiin kohdistuvien seksuaalirikosten valmisteluun. Tapahtumasta syntyvä tietotekninen lokijälki säilyy internetissä vain lyhyen ajan, jolloin tapahtuman todentaminen jälkikäteen voi verkossa olla hankalampaa.

Poliisihallitus tuo esille harkinnan valmistelun kriminalisoinnin ulottamisesta erityisesti järjestäytyneeseen rikollisuuteen liittyvän törkeän kiristyksen, törkeän kiskonnan ja törkeän varkauden valmisteluun. Järjestäytyneelle rikollisuudelle on luonteenomaista, että vakavia rikoksia suunnitellaan pitkään, ja tekojen suunnitteluun osallistuu useita henkilöitä yhteisenä tarkoituksenaan rikoksen toteuttaminen. Järjestäytyneen ja muun vakavan rikollisuuden piirissä suunnitellun teon hyötyjä ja haittoja pohditaan pitkään ja päätös rikoksen tekemisestä perustuu huolelliseen harkintaan. Näiltä osin poliisihallitus toteaa salahanke-tyyppisen menettelyn kriminalisointimahdollisuuksien arvioinnin olevan mahdollista tulevaisuudessa.

Keskusrikospoliisi toteaa, että työryhmän ehdotus on perusteltu, oikeansuuntainen ja onnistunut. Keskusrikospoliisi ehdottaa kuitenkin tiettyjä tarkennuksia erityisesti henkeen ja terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelun sekä törkeän ryöstön valmistelun tunnusmerkeisiin.

Helsingin poliisilaitoksen mukaan mietinnössä on perusteellisesti pohdittu rikosten valmistelun rangaistavuuteen liittyviä ongelmia. Tähän arviointiin ei poliisilaitoksella sinänsä ole huomauttamista. Poliisi on tuonut esille tarpeen valmistelun rangaistavuudesta eräiltä osin. Lähtökohtaisesti on tuotu esille tarpeet rajat ylittävän järjestäytyneen rikollisuuden ja myös osittain muun suunnitelmallisen vakavan rikollisuuden osalta, ei niinkään yksittäisten kansalaisten tekemien tekojen osalta.

Poliisilaitos viittaa arviomuistiossa lausuttuun siitä, että poliisilla on jo nyt ja tulevaisuudessa poliisilain kokonaisuudistuksen myötä entistä paremmat keinot rikosten ennalta estämiseen. Tässä ajattelussa rikosten torjuntaa pidetään ensiarvoisena keinona ja jo tapahtuneen rikoksen tutkintaa ja siitä seuraavaa rangaistusta vasta toissijaisena yhteiskunnallisena keinona rikosten torjunnassa. Poliisilaitos kuitenkin toteaa, että varsinkin joissain rajatuissa tapauksissa myös rikoksen valmistelun ottamista rangaistavuuden piiriin tulisi vakavasti harkita. Kyseiset teot ja niiden valmistelu osoittavat jo sinällään tekijöiltään voimakasta yhteiskunnan vastaisuutta.

Poliisilaitos toteaa, että rikoksen valmistelun rangaistavuus yleisesti ei liene toteuttamiskelpoinen juuri muistiossa mainituista syistä. Eräiden törkeiden rikosten osalta sitä pitäisi kuitenkin voida harkita osana tehokkaampaa vakavan rikollisuuden torjuntaa.

Työryhmä ei mietinnössään esitä törkeän maksuvälinepetoksen tai törkeiden talousrikosten valmistelun säätämistä rangaistavaksi. Tällä hetkellä maksuvälinepetoksen valmistelu on säädetty rangaistavaksi, mutta törkeää tekemuotoa valmistelulle ei ole säädetty. Poliisilla on jatkuvasti tutkinnassa maksuvälinerikoksia, joissa teko on edennyt vasta valmistelun asteelle. Helsingin poliisilaitos esittääkin, että maksuvälinepetoksen valmistelusta säädettäisiin törkeä tekemuoto, jonka rangaistusseuraamus mahdollistaisi muun muassa teletunnistietojen hankkimisen.

Helsingin poliisilaitoksen näkemyksen mukaan valmistelun rangaistavuushanke on aiheellista kytkeä yhteen myös poliisilain (ennalta estävien keinojen) kehittämishankkeiden kanssa niin, että sekä poliisilakiin että rikoslakiin saadaan selkeät ja toisiaan tukevat keinot tehokkaaseen vakavan rikollisuuden torjuntaan. Lisäksi poliisilaitos esittää harkittavaksi, että oikeusministeriö asettaisi työryhmän, jonka tehtävänä olisi laatia hallituksen esityksen luonnos vakavien talousrikosten valmistelun kriminalisoinnista.

Pirkanmaan poliisilaitoksen mukaan kyseessä olevien törkeiden rikosten valmistelun kriminalisointi on erittäin toivottavaa. Kriminalisoinnin piiriin kaavailut rikosnimikkeet ovat poliisilaitoksen mielestä riittävät. Valmistelun kriminalisointi antaa huomattavasti paremmat mahdollisuudet tiedustelutiedon hyväksi käyttämiselle ja sitä kautta törkeiden rikosten ennalta estämiselle. Poliisilaitoksen mukaan valmistelurikosten tunnusmerkeisiin tulee sisältymään tulkinnanvaraisuuksia, mutta siitä huolimatta se on huomattava parannus nykytilaan. Lisäksi poliisilaitos katsoo, että merkittävää on törkeiden rikosten

torjumiseksi jo valmistelurikosten osalta parantuva tiettyjen pakkokeinojen käyttömahdollisuus.

Suomen Asianajajaliitto toteaa suhtautuneensa alusta lähtien valmistelukriminalisointeihin varauksella niihin liittyvien oikeusturvaongelmien vuoksi. Asianajajaliiton esiin tuomat näkökannat on nyt monilta osin huomioitu valmistelutyössä. Kokonaisuudessaan valmistelukriminalisointityöryhmän laatima mietintö on hyvin laadittu. Asianajajaliitto haluaa kuitenkin kiinnittää vielä huomiota muutamiin yksittäisiin ongelmakohtiin erityisesti rikosasian vastaajan näkökulmasta.

Asianajajaliitto toteaa, että valmistelukriminalisointeja koskevien säännösten soveltaminen tulee johtamaan vaikeisiin näyttöongelmiin. Olisi tavoiteltavaa, että rangaistavan valmistelun mittapuu olisi objektiivinen ja rikosentekijän tarkoitus ilmenisi selkeästi ulkoisesti havaittavissa olevista tosiseikoista. Valmistelukriminalisoinneissa subjektiivinen puoli eli rikosentekijän tarkoitus kuitenkin väistämättä korostuu. Käytännössä kyse on siitä, mitä tekijä on suunnitellut ja tahtonut. Tilanteessa, jossa syyksilukeva näyttö joudutaan perustamaan yksinomaan subjektiivisten seikkojen varaan, tulisi tekijän tahallisuuden olla rikoksen suhteen tarpeeksi konkreettista ja pysyvää.

Asianajajaliitto toteaa, että valmistelun näyttäminen toteen ennen rikoksen toteutumista on varsin haastavaa, sillä rikoksen valmistelutoimenpiteet ja tekijän tahallisuus ovat yleensä konstruoitavissa vasta päärikoksen tapahduttua. Asianajajaliitto katsoo, että henkeen ja terveyteen kohdistuvien rikosten osalta erityisesti törkeän pahoinpitelyn kohdalla on hankala valmisteluvaiheessa arvioida, millaisia seuraamuksia mahdollisesta pahoinpitelystä olisi aiheutunut. Pelkästään teräaseen hallussapito ei voi missään olosuhteissa yksistään täyttää törkeän pahoinpitelyn valmistelun tunnusmerkistöä.

Asianajajaliitto katsoo edelleen, että sääntelyssä objektiivisten tunnusmerkistötekijöiden läsnäoloa tulisi korostaa nykyistä enemmän. Valmistelun rangaistavuudelta on edellytettävä perusteellista näyttöä päärikosta valmistelevista toimista ja tekijän toiminnalla tulee olla välitön yhteys päärikoksen tunnusmerkistön täyttymiseen.

Poliisin rikosten ja niiden valmistelun estämistä koskevien toimien tulisi olla ensisijaisia Asianajajaliiton mukaan. Rikosten ennalta estämiseen on jo tällä hetkellä poliisilla laajat valtuudet ja valtuuksia ollaan poliisilain sekä esitutkinta- ja pakkokeinolakien uudistuksilla lisäämässä. Rikosten etenemisen seuraaminen on tavanomaista tällä hetkellä ainakin törkeiden huumausainerikosten yhteydessä, vaikka poliisilla on poliisilain 1 §:n mukaan nimenomainen velvollisuus huolehtia rikosten ennalta estämisestä, ei niinkään rikoksen täytäntöönpanon valvotusta loppuunsaattamisesta. Esitutkintaviranomaisilla on usein kannustin antaa rikoshankkeiden edetä ns. hallitussa viranomaiskontrollissa valmistelua pidemmälle, jotta tekijät saadaan kiinni vakavammista ja ankarammin rangaistavista rikoksista. Ehdotettujen valmistelun kriminalisointia koskevien säännösten suurimpana ansiona voidaan pitää sitä, että poliisi voi pysäyttää rikosteon ennen kuin siitä aiheutuu muille ihmisille hengenvaaraa. Asianajajaliitto esittää, että poliisin velvollisuutta estää ennalta rikosten tapahtumista tulisi muutoinkin korostaa.

Asianajajaliitto katsoo, että oman ongelmansa valmistelukriminalisointien suhteen muodostavat poliisin tutkintamenetelmät koskien erityisesti peitetoimintaa. Erityisen ongelmalliseksi voi muodostua tilanne, jossa poliisin tietolähde on osallisena rikossuunnitelman laatimisessa ja rikoksen valmistelemisessa ja hänen mukanaolonsa olennaisella tavalla edesauttaa rikoksen rangaistavaa valmistelua.

Asianajajaliitto toteaa, että varsinaisen rikoksen yrityksen rangaistavuudelle ei oikeuskäytännössä ole yhtenäistä linjaa syntynyt. Oikeuskäytännössä rangaistavan yrityksen raja on välillä ollut todella alhaalla. Korkeimman oikeuden tapauksessa KKO 2003:78 antama oikeusohje todellisen vaaran kriteeristä on hyvä lähtökohta. Dan Frände on perustellusti katsonut tämän tarkoittavan sitä, että tekijän tulee toteuttaa vähintään yksi tunnusmerkistöön kuuluva täytäntöönpanotoimi, jotta yritys olisi rangaistava. Asianajajaliitto katsoo, että valmistelun osalta tulisi noudattaa vastaavaa suppeaa tulkintaa. Tämä tarkoittaisi sitä, että tekijän olisi tullut valmistella rikostekonsa siihen pisteeseen, että valmistelutoimet olisivat riittäviä etenemään yritystasolle.

Asianajajaliitto pitää perusteltuna, että valmistelu-säännösten soveltaminen tulisi tuomioistuimissa olemaan varovaista ja suppeatulkintaista. On perusteltua korostaa sitä, että valmistelukriminalisoinnit on alun perin tarkoitettu puuttumiskeinoksi nimenomaan vakavaan ja hyvin tavoitteelliseen rikolliseen toimintaan, johon ei ilman valmisteluvaiheen kriminalisointeja ole mahdollista puuttua. Oikeusvarmuuden ja ennakoitavuuden näkökulmasta katsottuna on toivottavaa, että rangaistavan valmistelun alaraja rajattaisiin mahdollisimman tarkasti.

Asianajajaliitto toteaa, että tarkkarajaisuusvaatimus ulottuu koskemaan myös tunnusmerkistön tarkoittamaa rikosta. Rikos tulee kyetä yksilöimään riittävän tarkkarajaisesti. Tilanteessa, jossa tekijä on suunnitellut rikosta, mutta hänelle ei ole muodostunut riittävän tarkkarajaista kuvaa siitä, miten hän käytännössä rikoksen tekee, tulisi ehdottomasti olla rankaisematonta valmistelua. Työryhmän ehdotuksessa tämä seikka on otettu huomioon sillä, että ehdotetun tunnusmerkistön mukaan henkilöä ei tulisi tuomita, jos vaara siitä, että rikos olisi täyttynyt, on ollut vähäinen.

Suomen Lakimiesliitto pitää uudistusehdotuksia yleisesti ottaen kannatettavina. Lakimiesliitto toteaa, että vaikeimmat kysymykset törkeiden rikosten valmistelua koskevan lainsäädännön osalta nousevat esiin, kun ryhdytään harkitsemaan yksittäisten seikkojen, kuten pelkän teräaseen hallussapidon, merkitystä törkeän rikoksen valmistelun osoittavana tosiseikkana. Törkeiden rikosten valmistelun tulkinta ei voine muodostua kovin laajentavaksi, koska se saattaisi johtaa erikoisiin lopputuloksiin tuomitsemistoiminnassa. Näyttökysymykset tulevat Lakimiesliiton mukaan olemaan merkittävässä roolissa ja todistelu ei ole ongelmatonta, kun tätä lainsäädäntöä aletaan soveltaa käytäntöön.

Julkiset oikeusavustajat ry kannattaa työryhmän mietintöä kaikilta osin ja pitää sitä lakiteknisesti ja sisällöllisesti oikeana. Julkiset oikeusavustajat ry toteaa, että valmistelukriminalisoinnit eivät ongelmitta sovellu oikeuskulttuuriimme, koska ne sisältävät näyttöongelmia ja oikeusturvariskejä. Työryhmän valitsema linja, että valmistelukriminalisoinneista säädetään täsmällisesti ja tarkkarajaisesti rikoslain erityisessä osassa on yhdistyksen mukaan oikea ja kannatettava. Näin valmistelukriminalisoinnit voidaan kohdistaa törkeiden rikosten valmisteluun laillisuusperiaatteen edellyttämällä tavalla

täsmällisellä tunnusmerkistöllä, jolloin niiden soveltamisesta mahdollisesti aiheutuvat tulkinta- ja näyttöongelmat vähenevät.

Suomen Syyttäjähdistys kannattaa työryhmän ehdotusta eräiden törkeiden rikosten valmistelun kriminalisoinnista. Esitetyille valmistelukriminalisoinneille on Syyttäjähdistyksen mukaan olemassa selkeä tarve.

Työryhmän laatimat tunnusmerkistöehdotukset ovat Syyttäjähdistyksen mukaan riittävän tarkkarajaisia, eikä ehdotettuun eräiden törkeiden rikosten valmistelun kriminalisointiin siten liity sen kaltaisia oikeusturvaan liittyviä ongelmia, että ne olisivat esteenä lainsäädännön laatimiselle esityksen pohjalta. Ehdotetut säännökset ovat kuitenkin sen tyyppisiä, että niiden tulevissa käytännön soveltamistilanteissa tulee korostumaan huolellisen ja oikein kohdennetun esitutkinnan merkitys. Soveltamistilanteet tulevat lähtökohtaisesti olemaan sekä näytöllisesti että oikeudellisesti vaativia. Näin ollen korostuu myös se rooli, mikä syyttäjällä on esitutkinnan ohjaamisessa nykyisen lainsäädännön perusteella ja erityisesti 1.1.2014 voimaan tulevan uuden esitutkintalain 5 luvun säännösten perusteella. Syyttäjähdistyksen mukaan syyttäjän on voitava aktiivisesti seurata ja ohjata esitutkintaa ja syyttäjän on voitava ratkaista se, milloin vaativa rikosasia on riittävästi selvitetty. Esitutkintalain 1.1.2014 voimaantulevan 5 luvun säännökset ovat siis tärkeitä myös nyt esitettyjen säännösten näkökulmasta.

Suomen Tuomariliitto toteaa, että mietinnössä esitetyt perustelut puoltavat vakavien rikosten valmistelun kriminalisoinnin rajoitettua laajentamista. Mietinnössä esitetyjä kriminalisointeja tukevat jossakin määrin myös viimeaikaiset tiedot järjestäytyneiden rikollisjärjestöjen toiminnan lisääntymisestä Suomessa. Tuomariliitto pitää kuitenkin tärkeänä vielä erikseen korostaa, että rikosten valmistelun kriminalisoimiselle yleis-säännöksellä ei ole riittäviä perusteita.

Professori Pekka Viljanen toteaa, että oikeudenmukaisuus vaatii tiettyjen valmistelutoimien säätämistä rangaistaviksi. Tämä on tullut esille eräissä käytännössä ilmenneissä tapauksissa, joissa vakavan rikoksen tekemisen aikomus on ollut jokseenkin selvä epäiltyjen silti tietysti kiistäessä tämän, mutta joissa ongelmaksi on muodostunut se, onko toiminta edennyt jo yrityksen asteelle, josta alkaen se vasta on rangaistavaa. Sellaisten toimien, joita nyt ehdotetaan rangaistaviksi, kriminalisoimisella ei puututa kohtuuttomasti kenenkään toimintavapauteen. Ongelmaksi voi muodostua lähinnä se, minkä seikkojen katsotaan osoittavan, että henkilö on toiminut ehdotetuissa rikostunnusmerkistöissä kuvatulla tavalla asianomaisen ”rikoksen tekemistä varten” eikä jostakin muusta syystä.

Viljasen mielestä uuskriminalisointien toteuttaminen lisäämällä rikoslain erityiseen osaan tarvittavat uudet rikostunnusmerkistöt on johdonmukaista sikäli, että rikoslain yleisessä osassa ei tähänkään saakka ole ollut yleisiä säännöksiä valmistelusta, toisin kuin rikoksen yrityksestä, vaikka lainsäädännössämme on jo ennestään melko lukuisastikin enemmän tai vähemmän selvästi valmistelutyyppejä kriminalisointeja. Ne on siis tähänkin saakka toteutettu laatimalla niitä varten tarvittavat rikostunnusmerkistöt.

Viljanen toteaa, että nyt ehdotetut uudet rikostunnusmerkistöt on laadittu pitkälti toistensa kaltaisiksi. Monet lainsäädännössämme ennestään olevat valmistelurikostunnusmerkistöt poikkeavat olennaisesti nyt ehdotetuista. Mahdollisuus sijoittaa valmistelun yleinen kuvaus rikoslain yleiseen osaan ja säätää siinä Ruotsin mallin tyyppisesti, että kuvauksen mukainen menettely on rangaistavaa, kun ao. rikostunnusmerkistön yhteydessä on niin erikseen säädetty, ei siten vaikuta realistiselta. Viljanen kannattaakin työryhmän ehdottamaa periaatteellista ratkaisua eli valmistelun säätämistä rangaistavaksi rikoslain erityiseen osaan sijoitettavissa säännöksissä.

Viljanen pitää ongelmallisena ehdotuksen (s. 41) valmistelusta aiheutuvaa vaaraa ja valmistelun kelvottomuutta koskevaa osaa, koska lainsäädännössämme jo olevissa valmistelurikoksia koskevissa säännöksissä ei tämän tyyppistä rajoitusmomenttia ole. Vastava ongelma koskee ehdotuksessa käsiteltyä valmistelusta luopumista. Viljanen toteaa, että jos näistä kysymyksistä otettaisiin nimenomaiset maininnat nyt ehdotettuihin säännöksiin, saattaisi ongelmaksi muodostua vastaavien kysymysten ratkaisu niiden valmistelurikosten kohdalla, joita koskevissa säännöksissä ei ole asiasta mainittu mitään. Tämän vuoksi Viljasen mielestä olisi paikallaan sijoittaa vaaran vähäisyyttä ja valmistelusta luopumista koskeva yleinen säännös rikoslain yleiseen osaan.

Viljanen toteaa, että ehdotuksessa (s. 18) on esitetty pelotevaikutuksen olevan kriminalisoinnin perusteluksi kelpaamaton. Viljanen katsoo, että sikäli kuin ylipäänsä uskotaan kriminalisoinneilla olevan pelotevaikutusta, esitetty johtopäätös ei ole vakuuttava. Jos valmistelu ei ole rangaistavaa, asianomaisella on mahdollisuus edetä ”turvallisesti” lähemmäksi rikoksen toteuttamista ja järjestää itselleen vielä ikään kuin harkintaa sen ratkaisemiseksi, toteuttaako suunnitelman lopulta vai ei. Jos valmistelu sitä vastoin on rangaistavaa, asianomainen joutuu jo varhaisemmassa vaiheessa ratkaisuun, ryhtyykö rangaistavaan toimintaan vai ei. Sikäli kuin rangaistavuuteen liittyviä hyöty/haitta –punnintoja ylipäänsä tehdään, niin valmistelun kriminalisoinnilla tai kriminalisoimattomuudella on Viljasen mukaan siinä merkitystä.

Viljanen katsoo, että poliisin valtuudet rikosten estämistoimiin jo siinä vaiheessa, kun mitään rangaistavaa ei ole tehty, eivät ole riittäviä rikosten ehkäisyn kannalta. Jos valmistelutoimien eteneminen vain keskeytetään ilman muita seuraamuksia, mikään ei estä asianomaista aloittamasta alusta uudelleen. Vakavien rikosten valmistelun kriminalisoimiselle on siten Viljasen mukaan todellista tarvetta, vaikka ehdotettujen uusien säännösten soveltamistapaukset jäisivätkin todennäköisesti vähälukuisiksi.

Viljanen toteaa, että ehdotuksessa (s. 35) on tuotu esiin vaara siitä, että kriminalisointi kattaisi myös ”pikaistuksissa” tehdyt henkirikosten valmistelutoimet. Viljasen mukaan kriminalisoinnin on syytäkin kattaa myös sellaiset valmistelutoimet. Merkittävä osa henkirikoksista tehdään ”pikaistuksissa”, joten on todennäköistä, että ainakin osa pikaisuksissa suoritetuista valmistelutoimenpiteistä johtaa myös rikoksen toteuttamiseen.

Elinkeinoelämän Keskusliitto (EK) pitää työryhmän mietintöä hyvin laadittuna ja katsoo, että siinä on käsitelty seikkaperäisesti edellä mainittujen törkeiden rikosten tunnusmerkistöjä, nykysääntelyn puutteita ja ehdotettujen säännösten positiivisia vaikutuksia. EK kannattaa työryhmän ehdotuksia törkeiden rikosten valmistelun säätämisestä rangaistavaksi.

Rikoksen valmistelun kriminalisoinnilla voidaan puuttua moniin sellaisiin epäkohtiin, joita nykysääntely on käytännössä aiheuttanut. Epäkohtana nykysääntelyssä voidaan EK:n mukaan pitää muun muassa sitä, että törkeää rikosta valmistellut saa pitää valmisteluun liittyvän tarpeiston ja materiaalit itsellään eikä menetä niitä valtiolle. Näin törkeää rikosta valmistellut voi halutessaan jatkaa valmistelua myöhemmin ja toteuttaa törkeän rikoksen tulevaisuudessa. EK katsoo, että mainittujen törkeiden rikosten valmistelun kriminalisoinnilla annettaisiin viranomaisille paremmat mahdollisuudet estää rikosten toteutuminen. EK uskoo myös, että valmistelun kriminalisoinnilla on ennalta ehkäisevää vaikutusta niin, että valmistelutoimiin käymisen kynnyks olisi jatkossa hieman korkeampi.

Finanssialan Keskusliitto (FK) kannattaa ehdotettua sääntelyä. Kuten mietinnössä on todettu, henkirikokset ja törkeä pahoinpitely, kuten myös törkeä ryöstö ja panttivangin ottaminen ovat erittäin vakavia rikoksia. Näihin rikoksiin on suhtauduttava vakavasti, myös erityiskriminalisoinnein, niiden hengelle ja terveydelle aiheuttaman uhan vuoksi.

Valtakunnansyyttäjänvirasto ja **Suomen Syyttäjähdistys** toteavat lisäksi, että järjestäytyneille rikollisryhmille ja muille vakavia ja suunnitelmallisia rikoksia tekeville valmistelukriminalisointien puuttuminen voi jopa toimia houkuttimena rikoksen yrittämiseen kiinnijäämisriskin ollessa tällöin pienempi. Tällaisia esimerkkejä on ainakin arvokuljetusryöstöjen osalta.

Kouvolan hovioikeus, Vaasan hovioikeus ja **Helsingin käräjäoikeus** toteavat, että ehdotuksen mukaiset säännökset tulisivat sovellettaviksi suhteellisen harvoin suomalaisissa yleisissä tuomioistuimissa, eikä uudistuksella näin ollen tulisi todennäköisesti olemaan tuomioistuintoiminnan kannalta merkittäviä vaikutuksia.

3 Yksityiskohtainen palaute

3.1 Törkeän henkeen ja terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelu (RL 21:6a)

Työryhmä on esittänyt, että RL 21 lukuun lisättäisiin uusi säännös törkeän henkeen ja terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelusta. Pykälässä viitattaisiin saman luvun 1–3 §:iin, joissa säädetään taposta, murhasta ja surmasta, sekä 6 §:ään, joka koskee törkeää pahoinpitelyä.

Lausunnonantajista **Sisäasiainministeriö (poliisiosasto), Valtakunnansyyttäjänvirasto, Helsingin syyttäjänvirasto, Rovaniemen hovioikeus, Vaasan hovioikeus, Espoon kärjäoikeus, Poliisihallitus, Helsingin poliisilaitos, Pirkanmaan poliisilaitos, Suomen Lakimiesliitto, Julkiset oikeusavustajat ry, Suomen Syyttäjähdistys, Suomen Tuomariliitto, Elinkeinoelämän Keskusliitto, Finanssialan Keskusliitto ja Suomen Pankki** kannattavat työryhmän ehdotusta. **Kouvolan hovioikeus, Helsingin kärjäoikeus, Lapin kärjäoikeus, Keskusrikospoliisi, Suomen Asianajajaliitto ja professori Pekka Viljanen** esittävät säännökseen muutoksia.

Suomen Lakimiesliitto toteaa, että tahallisten henkirikosten sekä törkeän pahoinpitelyn valmistelua kriminalisoitaessa on huomioitava, että mainittujen rikosten kohdalla rikoksen valmistelemisen rangaistavuus vastaa valmistelun vaihetta, jossa myös RL 11 luvun joukkotuhontarikoksen valmistelu muuttuu rangaistavaksi. Joukkotuhontarikos voi koostua yhdestä tai useammasta RL 21 luvun henkirikoksen tai törkeän pahoinpitelyn tunnusmerkistön täyttävästä teosta, eikä siksi olisi perusteltua asettaa rangaistavan valmistelun alkupistettä näiden rikosten kohdalla valmistelun eri vaiheisiin.

Espoon kärjäoikeus toteaa, että esitetyn rikoslain 21 luvun 6 a §:n sanamuodon mukaan esimerkiksi henkilö, joka päättää tehdä henkirikoksen entuudestaan hallussaan olevalla puukolla olisi, ilman aktiivista tekoa, syyllistynyt rikoksen valmisteluun. Mietinnöstä ei ilmene, onko tarkoitus ulottaa rangaistusvastuu tämän tyyppisiin tapauksiin.

Kouvolan hovioikeus toteaa, että ehdotettu rikoslain 21 luvun uusi 6 a § tulisi käytännössä harvoin sovellettavaksi tapon ja surman valmistelun osalta, kun otetaan huomioon ne perustapaukset, jollaisia henkirikokset yleensä ovat. Tästä huolimatta hovioikeus katsoo olevan aiheellista säätää myös tapon ja surman valmistelu rangaistavaksi.

Helsingin kärjäoikeus toteaa, että törkeän pahoinpitelyn valmistelu ja sen suhde esimerkiksi törkeän ryöstön valmisteluun tai tavallisen pahoinpitelyn valmisteluun ovat usein riippuvaisia sattumanvaraisista seikoista. Luotettavan todistelun esittäminen näistä toimista saattaa olla vaikeaa ellei jopa mahdotonta. Kärjäoikeuden käsityksen mukaan ehdotetusta rikoslain 21 luvun 6 a §:n säännöksestä tulisi sen vuoksi jättää pois viittaus rikoslain 21 luvun 6 §:n säännökseen. Uuden ehdotuksen mukaisen säännöksen soveltamisala tulisi rajoittaa törkeiden henkirikosten valmisteluun.

Törkeän pahoinpitelyn valmisteluun ei käräjäoikeuden käsityksen mukaan yleensä kuulu ehdotetun rikoslain 21 luvun 6 a §:n 1 momentin 2 ja 3 kohdassa tarkoitettua valmistelua, joten käytännössä merkittävin säännöksen kohta tulisi törkeän pahoinpitelyn valmistelussa olemaan rikoslain 21 luvun 6 a §:n 1 kohdan mukainen ampuma- tai teräaseen tai muun niihin rinnastettavan hengenvaarallisen välineen taikka erityisesti rikoksessa välineenä käytettäväksi soveltuvan välineen hallussapito. Käräjäoikeus toteaa, että tällaisten aseiden tai niihin rinnastettavien välineiden hallussapito on säädetty rangaistavaksi rikoslain säännöksin. Ottaen huomioon sen, kuinka suuri osa törkeistä pahoinpitelyistä tapahtuu ilman huolellista valmistelua ja suunnittelua alkoholin ja muiden päihteiden vaikutuksen alaisena, ei rikoslain 21 luvun 6 a §:n säännöksellä ehdotetussa muodossaan käräjäoikeuden mukaan saavuteta törkeän pahoinpitelyn valmistelun osalta merkittävää parannusta nykytilaan verrattuna.

Käräjäoikeus toteaa, että rikoslain 21 luvun 1–3 §:ssä rangaistaviksi säädettyjen henkirikosten valmistelun rangaistavuutta harkittaessa tulisi harkita perusteellisemmin sitä, missä vaiheessa rikoslain ehdotetun 21 luvun 6 a §:n nojalla rangaistava valmistelu alkaa. Käräjäoikeus esittää, että valmistelun alkuajankohtaa harkittaisiin tarkemmin siten, että esimerkiksi jo suurten räjähdysaineen valmistamiseen soveltuvien raaka-ainemäärien hankkiminen ja niiden hankinnan mahdollistavan elinkeinotoiminnan (kuten maatalous) harjoittaminen yhdessä rikoksen toteuttamista koskevan päätöksen kanssa riittäisivät toteuttamaan rikoslain 21 luvun 6 a §:n mukaisen valmistelun tunnusmerkistön, vaikka esimerkiksi kaikkia pommin osia ei olisikaan vielä hankittu.

Lapin käräjäoikeus toteaa, että ehdotetun RL 21 luvun 6 a §:n 2) ja 3) kohdat menevät osittain päällekkäin kuten yksityiskohtaisissa perusteluissakin lausutaan. Käräjäoikeus kysyykin, onko kohdassa 3 tarpeen ottaa tekotapana mukaan myös yllytys, kun rikoslain 5 luvun 5 §:ää sovelletaan myös ehdotettuihin säännöksiin. Näin lopputuloksena voisi olla, että "yllytys yllytykseen" olisi rangaistavaa. Panttivangin ottamisen sekä ryöstön ja kiristyksen valmistelun tekotavaksi yllytystä ei ole ehdotuksessa otettu.

Lisäksi Lapin käräjäoikeus katsoo, että rikoksen rubriikiksi sopisi paremmin ”Törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelu”. Ja-sana rubriikissa antaa käräjäoikeuden mielestä kuvan, että teon tulisi kohdistua sekä henkeen että terveyteen.

Keskusrikospoliisin näkemyksen mukaan säännösehdoista tulisi tarkentaa törkeän henkeen ja terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelun osalta.

Keskusrikospoliisi toteaa, että järjestäytyneiden rikollisryhmien sisäinen hierarkia on yleensä tiukka ja perustuu sääntöjen noudattamiseen. Sääntöjen rikkomisesta seuraa yleensä ankara rangaistus. Tällä on tarkoitushakuisesti haluttu sitouttaa jäseniä ja muutenkin vaikuttaa heihin. Edelleen ominaista mainittujen ryhmien toiminnalle on se, ettei teosta tosiasiallisesti päättänyt henkilö välttämättä itse osallistu varsinaisiin rikosentekotoimiin millään tavalla. Rikollisryhmän toiminnassa tehtyyn henkirikokseen tai muuhun sen toiminnassa tehtyyn vakavaan rikokseen ei välttämättä aina liity suoranainen annettu käsky tai palkkio, vaan teon tekeminen saattaa olla tosiasiallinen seuraus rikollisryhmän sisäisestä kurista ja sen sääntöjen noudattamisesta sekä tähän liittyvästä rikollisryhmän jäsenen kohdistuvasta painostuksesta, uhkailusta, kiristystoimista tai muusta vaikuttamisesta. Henkilö saattaa osallistua tekotoimiin, koska hän haluaa välttää itse-

sä todennäköisesti kohdistuvat seuraukset siitä, ettei hän ole toiminut rikollisryhmän sääntöjen edellyttämällä tavalla. Motiivina saattaa olla myös esimerkiksi rikollisryhmän organisaatioissa eteneminen.

Mainituista olosuhteista sekä laillisuusperiaatteen tarkkarajaisuus- ja täsmällisyysvaatimuksista johtuen Keskusrikospoliisi katsoo, että ehdotetun rikoslain 21 luvun 6 a §:n 3 kohdan tunnusmerkistöön tulisi yllyttämisen tyyppiesimerkkeinä lisätä vielä painostaminen, kiristäminen, uhkaileminen ja muu vaikuttaminen.

Suomen Asianajajaliitto katsoo, että tunnusmerkistön täsmälliseksi formuloinniksi ei riitä pelkästään, että väline soveltuu erityisesti käytettäväksi rikoksen tekemisessä. Pikemminkin tulisi lähteä siitä, että henkilö pitää hallussaan välittömästi käytettävissä olevaa ampuma- tai teräasetta tai muuta niihin rinnastettavaa hengenvaarallista välinettä, joka soveltuu erityisesti käytettäväksi rikoksen tekemisessä.

Tällöin tunnusmerkistö kätkee sisälleen vaatimuksen siitä, että näyttöä myös muista seikoista kuin varsinaisista rikoksen tekemisessä käytettävistä välineistä vaaditaan. Asianajajaliiton mukaan valmistellun rikoksen tulisi olla niin pitkälle suunniteltu, että tekijöiden hallussa olevilla potentiaalisilla rikoksentekovälineillä voitaisiin pyrkiä toteuttamaan perustunnusmerkistön täyttävä teko välittömästi. Tällöin vaaramomentti on konkreettisesti läsnä. Tunnusmerkistön tarkkarajaisuus edellyttäisi tietynlaista välittömyyttä. Asianajajaliiton näkemyksen mukaan on edellytettävä, että rikoksentekovälineillä on keskeinen merkitys rikoksen suorittamisessa. On kuitenkin perusteltua edellyttää, ettei yksinomaan välineiden hallussapito tee valmistelusta rangaistavaa.

Professori Pekka Viljanen toteaa, että ehdotetun RL 21:6 a:n perustelulausuma ei ole vakuuttava siltä osin kuin on todettu, että ehdotetussa tunnusmerkistössä tarkoitettun rikoksen tekemisen pitää olla tekijän ensisijainen päämäärä. Sen mukainen ajatus ei Viljasen mukaan myöskään ilmene säännösehdotuksesta. Tunnusmerkistössä kuvattujen toimien, kuten ampuma-aseen hallussapidon, tulee tapahtua säännöksessä mainitun rikoksen tekemistä varten. Sen sijaan tunnusmerkistöstä ei ilmene, että mainitun rikoksen tekemisen tulisi olla tekijän ensisijainen päämäärä. Ajateltakoon vaikkapa tilannetta, jossa A valmistelee B:n törkeää pahoinpitelemistä siinä tarkoituksessa, että B ei voisi osallistua tiettyyn kilpailuun, jossa A:lla on erinomaiset mahdollisuudet voittaa, kunhan B ei osallistu. Viljasen näkemyksen mukaan ei ole mitään syytä sulkea tällaisella motiivilla tehtäväksi aiotun törkeän pahoinpitelyn valmistelua ehdotetun kriminalisoinnin ulkopuolelle.

Viljasen mukaan voidaan sitä vastoin kysyä, tuleeko tunnusmerkistössä kuvattujen toimien, kuten ampuma-aseen hallussapidon, ensisijaisena päämääränä olla jonkin siinä mainitun rikoksen tekeminen. Kuviteltakoon tapausta, jossa asekeräilijä hankkii kokoelmiinsa harvinaisen ja kalliin aseensa, jonka hän olisi joka tapauksessa hankkinut, mutta hänen tarkoituksenaan on myös käyttää sitä ehdotetussa tunnusmerkistössä mainitun rikoksen tekemiseen, koska se on hänen hallussaan olevista aseista tarkoitukseen kaikkein soveliaimmin. Voidaan sanoa, että keräilijä ei pidä kyseistä asetta hallussaan *ensisijaisesti* rikoksen tekemistä varten, mutta siitä huolimatta kuvattunlaisenkin teon on syytä olla rangaistava, eikä ehdotetussa tunnusmerkistössä ole mitään, mikä estäisi sitä soveltumasta tapaukseen. Toisin sanoen, tunnusmerkistön täyttymiseksi riittää ja on syytäkin

riittää, että esimerkiksi hallussapito tapahtuu *myös* rikoksen tekemistä varten. Samanlaisesti voi olla muitakin tarkoituksia.

Viljanen toteaa, että hänen esimerkkitapauksessaan keräilijä *hankki* aseensa. RL 21:6 a:ssa on ehdotettu kriminalisoitavaksi *hallussa pitäminen*. Eräissä rikoslaisissa jo ennestään olevissa valmistelurikostunnusmerkistöissä on kriminalisoitu hallussapidon ohella myös hankkiminen (tai jopa sen yrittäminen). Esimerkiksi RL 34:9.2:n mukaan yleisvaarallisen rikoksen valmistelusta tuomitaan myös mm. se, joka hankkii tai yrittää hankkia taikka pitää hallussaan tai yrittää pitää hallussaan ydinräjähteen valmistukseen tarvittavia aineita. Maksuvälinepetoksen valmistelusta taas on RL 37:11:n mukaan tuomittava mm. se, joka valmistaa, tuo maahan, hankkii, vastaanottaa tai pitää hallussaan erityisesti maksuvälinelomakkeen valmistamiseen soveltuvan välineen tai tarvikkeen. Sitä vastoin huumausainerikoksen valmistelua koskevassa RL 50:3:ssa ei ole nimenomaisesti kriminalisoitu luvun 1 §:n 1–4 kohdassa tarkoitettujen rikosten tekemiseen soveltuvan välineen, tarvikkeen tai aineen hallussapitoa, vaan valmistaminen, maahan tuominen, hankkiminen ja vastaanottaminen.

Viljanen katsoo, että on sinänsä jossakin määrin epäselvää, mitä hankkimisella mainituissa lainkohdissa lopulta on tarkoitettu. Jos katsotaan, että tekotapa hankkiminen täyttyy vasta silloin, kun esine tai aine on tullut henkilön haltuun (näin esim. Rikosoikeus/Nuutila – Melander 2009, s. 1401 RL 50:3:n osalta), samasta hetkestä lukien alkaa hallussa pitäminen. Rangaistavaa ei siis ehdotuksen mukaan olisi esimerkiksi aseensa tilaaminen valmistajalta, vaikka tilaajalla olisi jo tarkoitus käyttää sitä aikanaan rikoksen tekemiseen. Kyse olisi ilmeisesti vasta hankkimisen yrittämisestä. Rangaistavuus alkaisi aikaisintaan siitä lukien, kun asianomainen on saanut tilaamansa aseensa haltuunsa. Toisaalta rangaistavuuden liittäminen hallussapitoon tarkoittaa myös sitä, että hallussapitäjä on voinut hankkia esineen aikoinaan aivan lailliseen tarkoitukseen, mutta hallussapito muuttuu rangaistavaksi siinä vaiheessa, kun hän päättänyt tehdä sitä hyväksi käyttäen RL 21:6 a:ssa mainitun rikoksen. Näin on syytäkin olla. Jos rangaistavaksi säädettäisiin vain hankkiminen rikoksen tekemistä varten, tuollainen hallussapidon tarkoituksen muuttuminen ei mahtuisi kriminalisoinnin piiriin.

Yksi ehdotetun RL 21:6 a:ssa mainitun rikoksen perustilanne olisi ehdotuksen perustelujen (s. 55) mukaan tuloksettomaksi jäävä yritys yllyttää toista säännöksessä tarkoitettujen rikosten tekemiseen. Jos tällainen teko tehdään esimerkiksi julkisesti väkijoukossa, voi täyttyä RL 17:1.1:ssä tarkoitettu julkinen kehottaminen rikokseen. Sen rangaistusasteikko on sakkoa tai enintään kaksi vuotta vankeutta, kun ehdotetusta RL 21:6 a:ssa tarkoitettua rikoksesta voitaisiin tuomita vain vankeutta, enimmillään neljä vuotta. Viljanen toteaa, että on ajateltavissa, että esimerkiksi joku uskonnollinen fanaatikko julkisesti kehottaa surmaamaan tietyn tai tiettyjä ihmisiä ja että jotkut samanmieliset ovat valmiit tämän mukaisesti myös toimimaan. Viljasen näkemyksen mukaan tapaustyyppiin olisi sovellettava molempia mainittuja säännöksiä.

RL 17:1.1:n tunnusmerkistön yhtenä vaihtoehtoisena täyttymisedellytyksenä on, että kehoitus tai houkuttelu ”aiheuttaa vaaran, että sellainen rikos tai sen rangaistava yritys tehdään”. Oikeuskirjallisuuden mukaan esimerkki tästä on tilanne, jossa joku ryhtyy valmistelevaan kehoituksessa tarkoitettua rikosta (Rikosoikeus/Majanen 2009, s. 372). Silloin julkinen kehottaminen rikokseen voi olla ehdotetussa RL 21:6 a:ssa tarkoitettun

rikoksen yllytystä. Viljanen toteaa tapaustyyppin ilmentävän molempien säännösten soveltamisen tarpeellisuutta.

Säännösehdotuksessa mainitun käskemisen osalta Viljanen toteaa, että on ehkä mahdollista ymmärtää käskeminen ehdotuksen perusteluissa esitetyllä tavalla, mutta kyseinen perustelukohta saattaa antaa liian suppean kuvan säännösehdotuksen ulottuvuudesta. Kysymys on yritetyn yllytyksen tyyppisestä rikoksen tekotavasta, ja sen osalta riittää, että asianomainen on tosissaan. Jollei asianomaisella ole perusteluissa tarkoitettua käskyvaltaa eikä hän pidä käskyn toteuttamista varsin todennäköisenä, on todettava, jos hyväksytään perusteluissa esitetty tulkinta käskemisestä, että kyse ei ole ”käskemisestä”, vaan muunlaisesta yllyttämisestä ja siis kuitenkin rangaistavasta menettelystä. Kuten ehdotuksen perusteluista (s. 52–53) ilmenee, rikoksen kaikkiin tekemuotoihin ulottuva ”rikoksen tekemistä varten” tarkoittaa korostettua tahallisuusvaatimusta, tarkoitus-tahallisuutta. Kysymyksen ollessa yksittäistapauksessa yllytystyyppisestä kyseisen rikoksen tekemuodosta tekijältä edellytetään yllyttäjän tahallisuutta. *Frände* (Yleinen rikosoikeus, 2. uudistettu painos, 2012, s. 262) on todennut siitä: ”Useimmissa tapauksissa yllyttäjän tarkoituksena on taivuttaa tietty henkilö rikokseen. Tällöin on yhdentekevää, kuinka todennäköisenä yllyttäjä pitää yllytyksensä onnistumista.”

3.2 Panttivangin ottamisen valmistelu (RL 25:4a)

Työryhmä on ehdottanut RL 25 lukuun lisättäväksi uusi panttivangin ottamisen valmistelua koskeva rangaistussäännös.

Lausunnonantajista **Sisäasiainministeriö (poliisiosasto), Valtakunnansyyttäjänvirasto, Helsingin syyttäjänvirasto, Kouvolan hovioikeus, Rovaniemen hovioikeus, Vaasan hovioikeus, Espoon käräjäoikeus, Helsingin käräjäoikeus, Lapin käräjäoikeus, Poliisihallitus, Keskusrikospoliisi, Helsingin poliisilaitos, Pirkanmaan poliisilaitos, Suomen Asianajajaliitto, Suomen Lakimiesliitto, Julkiset oikeusavustajat ry, Suomen Syyttäjähdistys, Suomen Tuomariliitto, Elinkeinoelämän Keskusliitto, Finanssialan Keskusliitto** ja **Suomen Pankki** yhtyvät työryhmän näkemykseen säännöksen muotoilusta ja perusteluista. **Professori Pekka Viljanen** esittää säännöksen tarkistamista.

Finanssialan Keskusliitto toteaa, että panttivangin ottamisen valmistelun kriminalisointi on kannatettava. FK toteaa kiinnittäneensä asiaan huomiota lausunnossaan arviomuistiosta eräiden törkeiden rikosten valmistelun kriminalisoinnista, minkä jälkeen tietoon on tullut yksi vakava panttivangin ottamisen valmistelu.

Professori Pekka Viljanen toteaa, että ehdotetun säännöksen mukaan olisi tuomittava muun muassa se, joka RL 25:4:ssä tarkoitetun rikoksen tekemistä varten valmistaa tai *hankkii* rikoksen toteuttamista varten tarvittavan tilan. Koska rangaistavaa ei ehdotuksen mukaan olisi tällaisen tilan hallussa pitäminen, asianomaisen lailliseen tarkoitukseen aiemmin hankkiman tilan, kuten esimerkiksi asuntovaunun, käyttötarkoituksen muuttaminen panttivangin säilytystilaksi ei olisi rangaistavaa, jollei asianomainen tekisi siihen sellaisia muutoksia, että menettelyä voitaisiin pitää rikoksen toteuttamiseen tarvittavan tilan valmistamisena. Viljanen viittaa siihen, mitä törkeän henkeen ja terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelua koskevaa säännösehdotusta arvioidessaan on todennut hallussa pitämisen ja hankkimisen eroista. Näillä perusteilla Viljanen esittää, että myös panttivangin ottamisen toteuttamista varten tarvittavan tilan *hallussa pitäminen* kyseisen rikoksen tekemistä varten kriminalisoitaisiin.

3.3 Törkeän ryöstön valmistelu (RL 31:2a)

Työryhmä on ehdottanut, että RL 31 lukuun lisättäisiin uusi säännös törkeän ryöstön valmistelun kriminalisoinnista.

Lausunnonantajista **Sisäasiainministeriö (poliisiosasto), Valtakunnansyyttäjänvirasto, Helsingin syyttäjänvirasto, Kouvolan hovioikeus, Rovaniemen hovioikeus, Vaasan hovioikeus, Espoon kärjäoikeus, Helsingin kärjäoikeus, Lapin kärjäoikeus, Poliisihallitus, Helsingin poliisilaitos, Pirkanmaan poliisilaitos, Suomen Asianajajaliitto, Suomen Lakimiesliitto, Julkiset oikeusavustajat ry, Suomen Syyttäjäyhdistys, Suomen Tuomariliitto, Elinkeinoelämän Keskusliitto, Finanssialan Keskusliitto** ja **Suomen Pankki** yhtyvät työryhmän näkemykseen. **Keskusrikospoliisi** ja **professori Pekka Viljanen** esittävät tarkennuksia säännökseen.

Espoon kärjäoikeuden mukaan epäselväksi jää se, mitä esityksessä tarkoitetaan törkeän ryöstön osalta toteamuksella, että säännöstä sovelletaan vain riittävän vaarallisiin ja moitittaviin tekoihin, kun rangaistavuuden ulkopuolelle on jo jätetty teot, joissa vaara rikoksen toteuttamisesta on ollut muista kuin satunnaisista syistä vähäinen.

Finanssialan Keskusliitto toteaa, että törkeän ryöstön valmistelun kriminalisointi poistaa voimassa olevassa sääntelyssä olevan puutteellisuuden. Liedon rahakuljetusryöstöyhteydessä sääntelyn puutteellisuus tuli selkeästi esille. Järjestäytynyt rikollisryhmä oli varustautunut monin tavoin arvokuljetusryöstön tekemistä varten. Poliisin estettyä ansiokkaasti törkeän rikoksen tapahtumisen ja turvattua arvokuljetusauton työntekijöiden henkeä ja terveyttä lopputulemana oli, ettei törkeän ryöstön yrityksen tunnusmerkistö ollut vielä täyttynyt.

Ehdotettu säännös törkeän ryöstön valmistelun kriminalisoinnissa on siten FK:n mukaan tarpeellinen, ja sille on myös yhteiskunnallinen tarve. Suomessa, muissa Pohjoismaissa ja myös muualla tapahtuu enenevässä määrin hit & run -tyyppisiä rikoksi. Niille on tyypillistä, että tekijät tulevat ulkomailta ja he tekevät rikoksia korvausta vastaan. Järjestäytyminen tarkoittaa muun muassa sitä, että organisaatiolla on tekoa varten etukätestiedustelua, välineiden hankkimista sekä pakoreittien ja saaliin piilotuspaikkojen selvittämistä. Teon jälkeen tekijät poistuvat hyvinkin nopeasti maasta. Osa näistä teoista on varkaustyyppisiä tekoja, mutta osa on myös törkeitä ryöstöjä. Mahdollisimman aikainen puuttuminen tekojen estämiseksi on siten tarpeellista.

FK pitää kannatettavana työryhmän tarkkarajaista ehdotusta törkeän ryöstön valmistelussa käytettävästä apuvälineestä. Törkeän henkeen ja terveyteen kohdistuvassa valmistelussa puhutaan välineestä. Törkeän ryöstön valmistelussa käytettävät apuvälineet voivat olla mitä erilaisimpia, myös immateriaalisia välineitä. Käytännössä rajanvetoa saattaa FK:n mukaan tulla muun muassa siitä, oliko väline valmistelijan hallussa vai ei.

FK kiinnittää huomiota myös törkeän varkauden valmisteluun. Myös niiden on todettu olevan joskus pitkäkestoisia. Kaikkia tekoja ei poliisin tiedustelu- ja tiedonhankintakeinoin ole voitu estää, vaikka tietoja rikoksen toteuttamisaikeesta on em. keinoilla saatu

runsaastikin. Esimerkiksi pankkiautomaattien räjäytyksillä on rahojen anastamisen lisäksi aiheutettu huomattavia omaisuusvahinkoja, jotka vakuutusyhtiöt ovat korvanneet kiinteistöjen omistajille. Lisäksi räjäytykset ovat omiaan aiheuttamaan konkreettista vaaraa kiinteistöjen asukkaille tai tekopaikan läheisyydessä muutoin oleville. Vaikka rikokset on sittemmin selvitetty, tekijöiltä ei saada korvauksia heidän rikoksilla aiheuttamistaan vahingoista. Tällaisten törkeiden varkauksia valmistelussa on käytetty sekä laittomia aineita ja esineitä että laillisia varusteita.

FK toteaa, että eräässä Länsi-Euroopan maassa tapahtui vuoden 2011 ensimmäisellä puoliskolla 71 pankkiautomaattiräjäytystä, jotka on tehty kaasulla. FK:n mukaan jatkossa tilannetta on myös Suomessa syytä seurata tarkoin ja reagoida tarvittaessa myös erityiskriminalisoinnin, sillä ammattirikollisten toiminta ja tekotavat saattavat muuttua nopeastikin.

Keskusrikospoliisin näkemyksen mukaan säännösehdoista tulisi muuttaa siltä osin, kuin törkeän ryöstön valmistelun osalta ehdotetun rikoslain 31 luvun 2 a §:n 2 kohdassa on mainittu tekotavaksi ”hankkii rikoksen tekemisessä tarpeellisen erityisen tiedon”.

Keskusrikospoliisi toteaa, että erityisesti järjestäytyneen ja muun vakavan rikollisuuden piirissä suunnitellun ryöstön hyötyjä ja haittoja pohditaan pitkään ja päätös rikoksen tekemisestä perustuu huolelliseen harkintaan ja suunnitteluun. Tekoon saattaa osallistua kymmeniä henkilöitä, joista jokaisella voi olla tarkkaan etukäteen mietitty tehtävä. Tehtävä sinänsä saattaa olla sisällöltään ja kestoaltaan varsin vähäinen, mutta teon toteuttamiseksi välttämätön. Keskusrikospoliisi korostaa, ettei valmistelurikosten säännösehdoituksia laatiessa tulisi mahdollisille näyttöongelmille antaa ratkaisevaa merkitystä. Ammattimaisesti tehdyissä vakavissa rikoksissa teko saatetaan suunnitella lisäksi siten, että sen vaatimista käytännön eri toimista vastaavat toisistaan tietämättömät henkilöt, esimerkiksi toiset vastaavat kohteen tiedustelusta ja toiset itse täytäntöönpanosta. Teon valmisteluvaiheeseen liittyvien tietojen saaminen ei ole lainkaan sen helpompaa kuin täytetyn teon osalta, vaan jopa vaikeampaa. Olennaista on se, että poliisilla on tosiasialliset mahdollisuudet ja keinot puuttua rikolliseen toimintaan jo valmisteluvaiheessa ja että lainvastaisesta toiminnasta seuraa jokin merkityksellinen preventiivisesti toimiva rangaistusseuraamus. Suunnitellun rikoksen tarkat suunnitelmat, mahdolliset tekijät ja heidän tehtävänsä rikoksen toteuttamisessa sekä teon kohde, teko-olosuhteet ja motiivi selviävät usein pitkäjänteisen ja useiden poliisimiesten työpanosta vaatineen tarkkailun, käytettyjen pakkokeinojen, suoritettujen tiedustelun sekä erilaisten rikosanalyysien myötä.

Mainitun johdosta Keskusrikospoliisi katsoo, että törkeän ryöstön valmistelun tunnusmerkistöä tulisi muuttaa siten, ettei sanaa ”erityisen” ehdotettaisi kohdan 2 tekotapaan. Muussa tapauksessa merkittävä osa rikoksen valmistelutoimiin osallistuneista henkilöistä saattaisi jäädä täysin rangaistusvastuun ulkopuolelle. Lisäksi laillisuusperiaate ja erityisesti säännöksen tarkkarajaisuus edellyttävät, että säännökseen lisättäisiin vielä tekotapoina rikoksen toteuttamiseen liittyvän rahoituksen hankkiminen, sen antaminen tai siihen osallistuminen sekä teon kannalta olennaisen vihjetiedon luovuttaminen. Myös muut mahdolliset tekotavat tulisi ottaa mahdollisessa jatkovalmistelussa huomioon.

Professori Pekka Viljanen toteaa ehdotetun RL 31:2 a:n perusteluissa (s. 58) esitetyn, ettei säännöstä ole tarkoitettu sovellettavaksi RL 31:1:n 3 momenttiin perustuviin ryöstöntapaisen varkauden tilanteisiin, koska niissä on kyse varkaustyyppisestä rikoksesta, johon uhkaaminen tai väkivalta ei alkuperäisen rikossuunnitelman mukaan ole kuulunut. Viljanen katsoo, että kyseinen perustelu ei ole vakuuttava. Viljanen toteaa olevan täysin mahdollista, että rikoksentehtäjän ensisijaiseen suunnitelmaan kuuluu toteuttaa anastus ilman väkivaltaa, mutta samalla hän voi laatia varasuunnitelman, jonka mukaan vastarintaa kohdatessaan hän on valmis käyttämään väkivaltaa. Toissijaista vaihtoehtoon varten rikoksentehtäjä on voinut hankkia aseita. Viljanen katsoo myös tällaisen valmistelun olevan siinä määrin moitittavaa, että kriminalisoinnin ulottaminen siihenkin on perusteltua, vaikka tällainen valmistelu poikkeaa varsinaisen ryöstörikoksen valmistelusta sikäli, että hallussa pidettyjä välineitä ei ole tarkoitus käyttää joka tapauksessa vaan ainoastaan tarvittaessa. Lisäargumenttina Viljanen mainitsee sen, että muussa tapauksessa törkeän ryöstön valmistelusta epäillylle tarjoutuu tilaisuus pyrkiä vapautumaan vastuusta väittämällä, että ase- ym. hankinnat on tehty vain toissijaisen suunnitelman varalta. Viljanen katsoo, että RL 31:2 a:lle ehdotettu sanamuoto ei ole esteenä tämän kannanoton hyväksymiselle.

Lisäksi Viljanen katsoo, että perustelujen mukaisen rikoksen tekemisessä tarpeellisen tiedon kuvaaminen määritteellä *erityinen* ei tuo esille perusteluista ilmenevää tarkoitusta. Viljanen mukaan tarkoitusta kuvaisi paremmin puhuminen luottamuksellisesta, salassa pidettävästä tai ulkopuolisilta suojatusta tiedosta. Toisaalta Viljanen katsoo, että tämä perusteluista ilmenevä tarkoitus ei välttämättä ole asianmukainen. Se, että rikosta valmisteleva aikoo onnistua hankkimalla vain yleisesti saatavilla olevaa tietoa ja katsoo siten sisäpiirintiedon hankkimisen tarpeettomaksi, ei Viljanen näkemyksen mukaan tee toteutettavaa rikosta vähemmän vaaralliseksi. Esimerkiksi arvokuljetusauton ryöstämisessä ei välttämättä tarvita mitään luottamuksellista tietoa, vaan tieto auton reiteistä ja aikatauluista voi olla riittävää. Keskeistä on se, että asianomainen on valmistellut törkeän rikoksen tekemistä, ja jos siitä saadaan riittävä näyttö, rankaiseminen on perusteltua. Siksi Viljanen pitää ensisijaisena ratkaisuna määritteen *erityinen* poistamista ehdotetusta lakitekstistä.

3.4 Lainkonkurrenssi

Työryhmä on esittänyt, että lainkonkurrenssista ei säädetä toissijaisuuslausekkeella, vaan kysymys jätetään oikeuskäytännön varaan.

Lausunnonantajista **Sisäasiainministeriö (poliisiosasto), Valtakunnansyyttäjänvirasto, Helsingin syyttäjänvirasto, Kouvolan hovioikeus, Rovaniemen hovioikeus, Vaasan hovioikeus, Helsingin kärjäoikeus, Lapin kärjäoikeus, Poliisihallitus, Keskusrikospoliisi, Helsingin poliisilaitos, Pirkanmaan poliisilaitos, Suomen Lakimiesliitto, Julkiset oikeusavustajat ry, Suomen Syyttäjyhdistys, Suomen Tuomariliitto, professori Pekka Viljanen, Elinkeinoelämän Keskusliitto, Finanssialan Keskusliitto ja Suomen Pankki** kannattavat työryhmän ehdotusta. **Espoon kärjäoikeus ja Suomen Asianajajaliitto katsovat**, että kysymystä ei tulisi jättää oikeuskäytännön varaan, vaan siitä tulisi säätää lain tasolla.

Kouvolan hovioikeus totesi lainkonkurrenssin osalta, että toissijaisuuslauseke soveltuu huonosti yhteen valmistelun kriminalisoinnin kanssa. Hovioikeuden mukaan ehdotuksessa on näin ollen otettu oikea linja sen suhteen, että muusta rikoksesta rankaisemisen mahdollisuutta ei ole lailla rajoitettu.

Espoon kärjäoikeuden mukaan lainkonkurrenssia koskevaa kysymystä ei tulisi jättää oikeuskäytännön varaan, vaan siitä tulisi säätää laissa. Kärjäoikeus toteaa, että oikeuskäytännön muodostuminen olisi melko hidasta tämäntyypisissä suhteellisen harvinaisiksi jäävissä rikoksissa.

Suomen Asianajajaliiton mukaan kysymystä lainkonkurrenssista ei tule jättää oikeuskäytännön varaan. Asianajajaliitto pitää parhaana, että jatkovalmistelussa säädettäisiin toissijaisuuslausekkeilla valmistelukriminalisoinnin kattavan myös rikosentekoväliseen hallussapitoa koskevan kriminalisoinnin ainakin perustekomuodon osalta.

3.5 Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun 1 a §:n muuttamisesta

Työryhmä on ehdottanut, että lain oikeudenkäynnistä rikosasioissa 2 luvun 1 a §:n 2 kohdan viittaus laajennettaisiin koskemaan uutta ehdotettua RL 21 luvun 6 a §:ää.

Lausunnonantajista **Sisäasiainministeriö (poliisiosasto), Valtakunnansyyttäjänvirasto, Helsingin syyttäjänvirasto, Kouvolan hovioikeus, Rovaniemen hovioikeus, Vaasan hovioikeus, Espoon kärjäoikeus, Helsingin kärjäoikeus, Lapin kärjäoikeus, Poliisihallitus, Keskusrikospoliisi, Helsingin poliisilaitos, Pirkanmaan poliisilaitos, Suomen Lakimiesliitto, Julkiset oikeusavustajat ry, Suomen Syyttäjähdistys, Suomen Tuomariliitto, professori Pekka Viljanen, Elinkeinoelämän Keskusliitto, Finanssialan Keskusliitto ja Suomen Pankki** yhtyvät työryhmän ehdotukseen säännöksestä. **Suomen Asianajajaliitto** esittää puolustajan määräystä koskevan lainkohdan muuttamista.

Suomen Asianajajaliitto toteaa, että työryhmän ehdotuksen toteutuessa puolustajan määräys olisi käytännössä sen varassa, katsotaanko asiassa olevan ”erityisiä syitä” määrätä rikoksesta epäillylle puolustaja. Asianajajaliitto katsoo, että valmistelukriminalisoinnit ovat oikeudellisesti hyvin tulkinnanvaraisia, minkä vuoksi tarve puolustajan määräykselle on näiden rikosten kohdalla aina käsillä. Asianajajaliitto katsoo, että puolustajan määräystä koskevaa lainkohtaa tulee muuttaa siten, että rikosten valmistelua koskevat teot tulevat nimenomaisesti puolustajan määräyksen piiriin. Toinen vaihtoehto on muuttaa puolustajanmääräyksen kriteerejä siten, että puolustajan määräys kattaa kaikki rikokset, joista rangaistusminimi on vankeutta.

3.6 Laki pakkokeinolain muuttamisesta

Työryhmä on ehdottanut, että nykyisin voimassa olevan pakkokeinolain 5a luvun 3, 3a ja 4 §:ä sekä 1.1.2014 voimaan tulevan uuden pakkokeinolain 10 luvun 6, 14 ja 16 §:ä muutettaisiin tiettyjen valmistelurikosten osalta.

Lausunnonantajista **Sisäasiainministeriö (poliisiosasto), Valtakunnansyyttäjänvirasto, Helsingin syyttäjänvirasto, Kouvolan hovioikeus, Rovaniemen hovioikeus, Vaasan hovioikeus, Espoon kärjäoikeus, Helsingin kärjäoikeus, Lapin kärjäoikeus, Poliisihallitus, Helsingin poliisilaitos, Suomen Asianajajaliitto, Suomen Lakimiesliitto, Julkiset oikeusavustajat ry, Suomen Syyttäjähdistys, Suomen Tuomariliitto, professori Pekka Viljanen, Elinkeinoelämän Keskusliitto, Finanssialan Keskusliitto ja Suomen Pankki** yhtyvät työryhmän näkemykseen. **Keskusrikospoliisi ja Pirkanmaan poliisilaitos** esittävät lisäyksiä säännöksiin.

Kouvolan hovioikeus toteaa, että ehdotuksessa on pakkokeinojen osalta tehty vain ne muutokset, jotka ovat välttämättömiä ehdotuksen tavoitteiden toteuttamiseksi. Toisaalta ehdotus sisältää hovioikeuden mukaan vaaran siitä, että pakkokeinoja sovelletaan käytännössä laajemmin kuin mitä valmistelukriminalisoinnit edellyttävät.

Keskusrikospoliisi toteaa, etteivät ehdotetut muutokset ole riittäviä pakkokeinolainsäädännön osalta. Perusteellisesti suoritettu esitutkinta, asianosaisten oikeusturva ja suojattavat oikeushyvät edellyttävät, että poliisilla on käytössään riittävät ja asianmukaiset menetelmät perusteellisen ja oikeudenmukaisen esitutinnan suorittamiseen. Käsittelyn alla olevien rikosten osalta telepakkokeinojen käyttö on näistä menetelmistä merkittävimmissä asemassa. Keskusrikospoliisi toteaa, että erityisesti telekuuntelu on osoittautunut sekä erinomaiseksi että näyttöarvoltaan usein ratkaisevaksi pakkokeinoksi törkeiden rikosten esitutkinnassa. Telekuuntelun käyttö paljastaa ylimääräisenä tietona usein merkittävän määrän sellaista rikollisuutta, mikä ei muutoin tulisi poliisin tietoon. Lisäksi se, ettei pakkokeinolain mukaista telekuuntelua ole voitu käyttää kuin vasta pakkokeinolain 5 a luvun 2 §:ssä tarkoitetun epäillyn törkeän rikoksen tai muun vakavan rikoksen esitutkintakynnyksen ylittyttyä, on todettu merkittäväksi puutteeksi aikaisemmissä esitutkinnoissa. Kuten todettua, telekuuntelu ja sen lisäksi tilakuuntelu ovat tärkeimmät pakkokeinot puheena olevien rikosten selvittämisessä.

Valmistelua ja täytettyä tekoa ei tulisi Keskusrikospoliisiin mukaan pakkokeinojen suhteessa porrastaa. Jotta rikoksen täytäntöönpanon torjuminen voi menestyä, on voitava nopeasti tunnistaa kaikki osalliset ja miten, missä ja milloin teko olisi tarkoitus panna täytäntöön. Keskusrikospoliisi korostaa, ettei asianomistajakaan ole aina tiedossa.

Keskusrikospoliisi esittää, että myös peitetoiminnan käyttö olisi ominaisimmillaan juuri valmistelurikosten tutkinnassa. Vastaavien muutosten lisäämistä myös poliisilakiin tulisi Keskusrikospoliisiin kannan mukaan harkita siltä varalta, että rikoksen toteuttaminen ei olisi edennyt edes valmisteluasteelle. Tämä raja on käytännössä häilyvä ja tosiasiallinen teko etenee hyvin nopeasti myös valmistelun tunnusmerkistön täyttäväksi.

Mainittujen pakkokeinojen käyttöä voidaan Keskusrikospoliisin mukaan pitää puolustettavina ottaen huomioon nyt kysymyksessä olevien rikosten vakavuus täytettyinä tekoina, suojeltavat oikeushyvät ja rikosten selvittämisen tärkeys sekä toisaalta pakkokeinojen käytöstä aiheutuva oikeuksien loukkaus epäillyille ja mahdollisesti myös muille henkilöille.

Keskusrikospoliisi toteaa, että asiassa on huomioitava myös kansainväliset ulottuvuudet, ja mahdollisuus pakkokeinojen käytölle tulee olla samalla tasolla kuin muissa maissa. Vakavat rikokset ovat usein kansainvälisiä. Tämän takia Suomella tulee olla valmius myös vastavuoroisuuteen virka- ja oikeusapuasioissa. Myös tekojen maksimirangaistukset on säänneltävä siten, että edellytykset saada oikeus- ja virka-apua vieraasta valtiosta ovat olemassa. Televiestintä on nykyisellään hyvinkin kansainvälistä ja se tapahtuu merkittävässä määrin ulkomaisten palveluntarjoajien ulkomailla sijaitsevien palvelimien kautta. Tiedot viestinnästä kertyvät näihin palvelimiin ja vaikka tutkittava asia olisi täysin suomalainen, sen menestyminen tutkinnallisesti on riippuvainen myös siitä, että edellytyksen mainitulla tavalla täyttyvät. Viesti tulisi olla mahdollista saada talteen myös oikeusavun kautta siellä missä se asiallisesti ja teknisesti on ylipäättään mahdollista.

Keskusrikospoliisi toteaa, että henkilöiden pelastaminen ja todisteiden dokumentaatio ei saa olla vakavassa kriisissä olevan omaisen tai henkilön toimintakyvyn varassa. Erityisesti panttivangin ottamista ja kiristystä koskevissa asioissa ongelmana on televiestinnän dokumentoiminen. Näin ollen olisi tärkeää, että poliisin telekuuntelujärjestelmää voitaisiin käyttää puheluiden tallentamiseen myös sellaisissa tilanteissa, joissa uhkausviesti kulkeutuu välikäsien kautta tekijältä asianomistajalle ja päinvastoin.

Pirkanmaan poliisilaitos esittää, että ainakin törkeän henkeen ja terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelun tulisi olla riittävä peruste myös telekuuntelun suorittamiselle.

OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET

ISSN-L 1798-7105
ISBN 978-952-259-223-1 (PDF)

Oikeusministeriö
PL 25
00023 VALTIONEUVOSTO
www.om.fi

Justitieministeriet
PB 25
00023 STATSRÅDET
www.jm.fi